

עריק, משתמט או נפקד – מילון מונחים להורה המודאג

מאת עו"ד קובי מרגולוב, רס"ן (מיל")

"תדע כל אם עבריה..."

כולנו, כישראלים, מכירים את התמונות מהבקו"ם בהן רואים את המתגייס הטרי מחובק עם הוריו או חבריו, חיוך נבוך על פניו, רגע לפני שיעלה על אוטובוס בדרכו אל הטימונות ואל תחילת שירותו הצבאי. מאחורי גבו של הטירון, תרמיל ענק ומגושם ובו כמות גרביים ותחתונים שאמורה להספיק לשלוש שנות שירות ללא כביסה.

אבל מעבר לבגדים, הוופלים והגאדג'טים המיותרים למיניהם, החייל נושא עמו בתרמיל עוד מטען חשוב שיש בו כדי להקל או להקשות עד מאד על הצלחתו בשירות הצבאי – את המטען האישי והמשפחתי שלו. המטען האישי הזה, בין אם מדובר בבן משפחה שזקוק לטיפול והשגחה רפואית ובין אם מדובר במצוקה כלכלית בה שרויה משפחתו, הם הגורמים המביאים את החייל לבצע עבירה פלילית ראשונה (לרוב) בחייו והיא "היעדר מן השירות הצבאי שלא ברשות", או בלשון העם "נפקדות".

המשפט אודות "צה"ל כבבואה של החברה הישראלית" יכול ויישמע בנאלי אבל הוא בוודאי משקף את האמת הפשוטה והיא כי כל תחלואי החברה, לרבות המיתון במשק והקשיים הכלכליים אותם חוות עשרות אלפי משפחות, עוברים על גבם של החיילים אל הצבא ועל הצבא להתמודד עימם.

חייל המוצא את עצמו נקרע בין חובתו לצה"ל לבין חובתו למשפחה, יעדיף לבחור ולמלא את חובתו לזו האחרונה, מטעמים שמובנים לכולנו אך אינם מוצדקים כלל וכלל בעיני מערכת המשפט הצבאית. אותה מערכת תעמיד לדין משמעתי או פלילי את החייל הנפקד, יהיו נסיבותיו האישיות קשות ככל שיהיו, וההתחשבות לה יזכה, אם בכלל, תתבטא בחומרת העונש שייגזר עליו בבוא היום.

נדמה כי אילו ידעו החיילים ובני משפחותיהם מה תהיינה ההשלכות המשפטיות הארוכות טווח של מעשה הנפקדות, ייתכן והיו מפצירים בבנם הצעיר לנסות ולמצות כל אפיק אפשרי בטרם יחליט לקחת את החוק לידיים ולעזוב את השירות.

עריק או נפקד? לא עו"ד

על פניו, הגבול בין הנפקדות מן השירות הצבאי לבין העריקות הוא ברור וקל לזיהוי – חייל העובר מניין של 20 ימי היעדרות מן השירות הצבאי הופך מנפקד לעריק. אלא שגבול זה אינו אלא תהום הפעורה בין שני המעמדים ועומקה נסתר מעיני הציבור הרחב.

חייל העובר את רף הימים האמור והמתקרב למניין 45 ימים ברצף, תלוי בנסיבותיו האישיות, צפוי לעמוד לדין פלילי בבית הדין הצבאי לאחר שיוגש נגדו כתב אישום פלילי ולצד בקשה לעצרו עד תום ההליכים המשפטיים נגדו. בקשה זו תכובד במרביתם המוחלט של המקרים והחייל חיש מהר ימצא את עצמו עצור עד תום המשפט. עם זאת, זו לא הסכנה האמיתית היחידה בפניה הוא צפוי לעמוד.

הסכנה הממשית נעוצה ברישום הפלילי שיעמוד לרועץ לכל חייל (למעט סייגים של רישום פלילי מופחת במקרה של עונש הנמוך מ- 60 ימי מאסר) גם לאחר שישתחרר משירות צבאי. פסיקה חד משמעית של בית המשפט העליון קבעה לא אחת כי עבירת היעדר מן השירות שלא ברשות הינה עבירה שיש עימה קלון וככזו, יש ברישום פלילי אודות ההרשעה בה כדי למנוע מבעל רישום להפוך לעורך דין, רואה חשבון, רופא ועוד שורה ארוכה של מקצועות ותפקידים נוספים. רישום זה אף עלול להוות מכשול לקבלת אשרת כניסה לארצות הברית וקנדה, בנסיבות מסוימות.

היום שאחרי

תופעה שהפכה בשנים האחרונות לרווחת בקרב החיילים היא ניצול השהייה בבית סוהר צבאי בזמן ריצוי מאסר בגין עריקות, לצורך שיפור תנאי שירות. השיפור המיוחל אמור להתבצע באמצעות מערך התערבות המכונה "גחלת" אשר מטרתו הרשמית הינה להתחקות אחר הסיבות שהביאו החייל לבצע היעדרות ודרכי פתרון והתמודדות אפשריות במטרה למנוע את העריקות הבאה. בסמכות המערך לגבש המלצות ולהנחות את מפקדי החייל להעניק לו שורה של הקלות והטבות שמטרתן לאפשר את המשך שירותו הצבאי, החל משינוי תפקיד או העברה ליחידה קרובה לבית וכלה בהמלצה להעלאות החייל בפני ועדה הבוחנת את התאמתו הכללית לשירות צבאי. כך או כך, העניין הוא שהתערבות המערכת הצבאית לא תמיד עומדת בציפייה של החייל שעלול למצוא את עצמו מתוסכל מכך שלא קיבל את תנאי השירות המיוחלים באמצעות כניסתו אל מאחורי סורג ובריח ומכאן הדרך לעריקות הבאה קצרה למדי. חלק לא מבוטל מהחייל פוצחים בהיעדרות הבאה מן השירות מיד לאחר צאתם מבית סוהר צבאי, לאחר שלא קיבלו את מבוקשם, לדוגמה העברה ליחידה אחרת הנראית יותר בעיניהם.

"...הילד בן 30"

עובדה נוספת שאינה ידועה לחלקם הארי של הורי הנערים והנערות הצעירים ה"מיועדים" לשירות בטחון", היא כי על מנת להיחשב כעריק או משתמט משירות צבאי, אין כלל צורך שכף רגלו של הצעיר תדרוך בבקו"ם. די בכך שחובת השירות הצבאי חלה עליו על פי חוק וכי במועד הנקוב בצו הגיוס בחר שלא להתייצב לתחילת השירות הצבאי.

חשוב להבין כי עבירת עריקות או השתמטות משירות צבאי לא תתיישן לעולם מכיוון שמדובר בעבירה "נמשכת", קרי עבירה המתחדשת מדי יום שבו חייל ממשיך שלא להתייבב לשירות צבאי. לכן טענות כגון "לא חזרו אליי מהבקו"ם" או "לא חיפשו אותי אף פעם מהצבא" לא יביאו לשום הקלה או התחשבות מצד רשויות הצבא, גם לא לאחר שנים ארוכות. גם יציאה לחו"ל ושהייה שם במשך שנים, בין אם לצורך לימודים ובין אם צורך אחר, תיחשב כהשתמטות לכל דבר ועניין.

במהלך הקריירה שלי יצא לי כבר לייצג צעירה בשנות ה-20 המאוחרות לחייה אשר נעצרה בשדה תעופה בן גוריון עת הגיעה לישראל ל"טיול שורשים" עם ארוסה לאחר שלא שהתה בארץ כשמונה שנים; צעיר בן כ-30 אשר חזר ארצה לאחר שהיגר לקנדה ולא הצליח להשתקע שם ואף רופא מוסמך אשר סיים בהצטיינות את חוק לימודיו באחת מארצות המזרח אירופה וביקש לחזור ארצה כדי להתגייס לחיל הרפואה. במקרים אחרים, חריגים לא פחות, נעצרה צעירה שהגיעה לתחנת משטרה על מנת להגיש תלונה בגין פגיעה מינית בה ובדיקה משטרתית גילתה כי מדובר בעריקה. בדיקת רישיונות שגרתית גרמה למעצרו של נהג אשר הסיע את אשתו ההרה לבדיקה רפואית דחופה, לאחר שהוברר כי הינו משתמט במשך שנים משירות צבאי.

הרפואה הסינית דוגלת בשיטה של רפואה מונעת, היינו מצב שבו אדם בריא הולך לרופא על מנת לא לחלות בהמשך. אם נשליך שיטה זו על שירות צבאי, הרי שהחשוב מכל הוא לנסות ולהימנע מתחילת עריקות, קצרה כארוכה, ואם כבר החל החייל בה – יש לחתור לסיום העריקות במהירות האפשרית ובדרך של הסגרה עצמית. דרך זו תהיה עדיפה תמיד על בזבז זמן והימשכות העריקות על פני תקופה ארוכה מדי שתסתיים בוודאות במעצרו פתאומי של החייל בנקודת זמן שאינה בשליטתו. זאת ועוד – הצטיידות במסמכים אישיים, כלכליים ורפואיים בטרם הסגרה וקבלת ייעוץ משפטי בטרם ההסגרה יבטיחו מזעור הנזק שייגרם כתוצאה מהעמדת החייל לדין פלילי.